

Н/Ехес(2021)24 16 ноември 2021 г.

Великова срещу България

Анализ на приетите или планирани индивидуални и общи мерки

Меморандум, изготвен от Отдела за изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека

Становищата, изразени в този документ, не обвързват нито за Комитета на министрите, нито Европейския съд.

Тези дела се отнасят главно до смъртни случаи, малтретиране, включително изтезания, и липса на навременна медицинска помощ по време на арест, полицейско задържане или в пенитенциарни заведения, както и до липсата на ефективно разследване на тези събития (нарушения на членове 2 и 3)¹. Фактите са се случили между 1993 и 2017 г.

Освен това по делото *Мюмюн* Европейският съд констатира, че неефективността на разследването се дължи главно на липсата на самостоятелен състав на престъплението изтезание. Някои дела (*Рибчева и други*, *Димитров и други*) се отнасят по-специално до липсата на ефективно разследване на по-широките аспекти на едно убийство, като например планирането и провеждането на полицейските операции, наред с другото поради липсата на публичност и участие на жалбоподателите във вътрешни разследвания на Министерството на вътрешните работи (процедурно нарушение на член 2).

През 2015 г. Европейският съд установи (*S.Z.*, решение от 3 март 2015 г.), че в България съществува системен проблем с неефективни наказателни разследвания, за които свидетелстват големият брой повтарящи се дела, засягащи служители на правоприлагащите органи или частни лица. В настоящата група са разгледани конкретните мерки, необходими за преодоляване на недостатъците на разследванията на действия на служители на правоприлагащите органи. Мерките, необходими за отстраняване на недостатъците, засягащи горепосочените и други области на наказателния процес, са разгледани основно в групата дела *С.З./Колеви*.

I. ИНДИВИДУАЛНИ МЕРКИ²

A. Информация за индивидуалните мерки, предоставена от властите

Комитетът вече е установил, че в делото "*Великова*" не са възможни допълнителни индивидуални мерки. Наблюдението върху 24 случая от тази група беше приключено от Комитета.³

1) Дело Димитров и други

В рамките на възобновеното производство след решението на Европейския съд обвиняемите са осъдени за убийство с евентуален умисъл на седем години лишаване от свобода. През декември 2019 г. Върховният касационен съд (ВКС) уважи друго искане за възобновяване, подадено от подсъдимите и главния прокурор. След допълнително съдебно следствие, с окончателно решение от 5 март 2021 г. ВКС установи, че полицейските служители са причинили смъртта на близкия на жалбоподателите по непредпазливост, тъй като са станали свидетели на влошаването на здравословното му състояние поради асфиксия, след като е бил окован с

¹ Делото *Angelova* се отнася и до незаконното задържане на сина на жалбоподателката (нарушение на член 5) и липсата на ефективно средство за защита във връзка с нарушенията на членове 2 и 3.

² Властите предоставиха последно информация за индивидуалните мерки в техния адендум от 14 октомври 2021 г. (DH-DD(2021)1035)

³ Вж. финалните резолюции CM/ResDH(2019)44; CM/ResDH(2017)406 ; CM/ResDH(2019)235; CM/ResDH(2019)236; CM/ResDH(2021)29.

белезници и поставен по корем на земята, и не са му оказали помощ. Съдът обаче приема, че давността за налагане на наказание на подсъдимите е изтекла; изглежда съдът е уважил частично исквете за обезщетение на гражданските ищци.

Освен това ВКС е установил, че травматичните увреждания, нанесени на жертвата, са били повърхностни и не са били свързани с настъпилата смърт. Не е доказано по категоричен начин, че пострадалият е бил бит от подсъдимите, след като е бил проснат на земята с белезници. Не е установено и кой от обвиняемите е нанесъл ударите. Освен това не е повдигнато обвинение за прекомерна употреба на сила, довела до телесна повреда, поради което ВКС не е могъл да направи правни изводи в тази връзка.

Анализ: Със съжаление следва да се отбележи, че въпреки заключението на националните съдилища след възобновяването на производството, че полицейските служители са причинили смъртта на роднината на жалбоподателите по непредпазливост, наказателното преследване вече не е възможно поради изтичане на давностния срок. Следователно властите могат да бъдат поканени да изяснят дали са възможни някакви дисциплинарни мерки. Ако дисциплинарните производства вече не са възможни поради изтичане на давностните срокове, властите следва да представят своята преценка за това дали е подходящо полицейските служители да продължат да работят в контакт със задържани лица въпреки участието им в убийство по непредпазливост.

2) Дело Михайлова и Малинова

Прокуратурата е посочила, че главният прокурор не е поискал възобновяване, тъй като жалбоподателите не са подали такова искане, и че основните недостатъци, посочени в решението, се отнасят до събирането на доказателства в досъдебната фаза, които поради изтеклия период от време е невъзможно да бъдат отстранени. Освен това прокуратурата е преценила, че давностният срок е изтекъл.

Анализ: Предвид преценката на органите на прокуратурата за изтичане на давностния срок и невъзможността да се съберат доказателства поради изтеклия период от време, по-нататъшно разследване не е възможно. Поради това наблюдението върху индивидуалните мерки може да бъде закрито.

3) Дело Мюмюн

Прокуратурата е отбелязала, че наказателната отговорност на полицейските служители, участвали в изтезанието на жалбоподателя, е била заменена с административна санкция в производство, предшестващо решението на Европейския съд. Жалбоподателят не е подал искане до компетентната прокуратура за възобновяване, а прокуратурата не е подала *служебно* искане до съда за възобновяване. Изглежда не е било възможно да се поиска възобновяване и въз основа на решението на Европейския съд, тъй като Законът за административните нарушения и наказания не е допускал възобновяване на такова основание.

В отговор на запитване от страна на Комитета властите посочиха, че понастоящем не съществува правна възможност за възобновяване, че налагане на допълнително дисциплинарно наказание е невъзможно поради изтекла давност и че допълнителното дисциплинарно производство би било в противоречие с правилото, че за едно и също дисциплинарно нарушение не може да се налагат два пъти дисциплинарни наказания.

Комитетът е настоял също така да се въведе възможност за възобновяване на производствата по Закона за административните нарушения и наказания след решение на Европейския съд. От публично достъпни източници става ясно, че такава законова възможност е предвидена през 2020 г. и ще влезе в сила на 23 декември 2021 г., но не се предвижда прилагане с обратна сила.

Анализ: Следва да се припомни, че съгласно изискванията на практиката на Европейския съд служителите на правоприлагащите органи, които са обвинени в престъпления, свързани с малтретиране, следва да бъдат временно отстранени от длъжност по време на разследването или съдебния процес и уволнени, ако бъдат осъдени. Ето защо буди съжаление фактът, че по делото *Мюмюн* са невъможни поради изтекла давност по-нататъшни дисциплинарни или наказателни действия, свързани с изтезанието върху жалбоподателя, като полицейските

служители са получили само лека административна и дисциплинарна санкция. Поради това, с оглед на сериозността на установеното нарушение, властите биха могли да бъдат приканени да посочат какви алтернативни мерки са налични за спазване на горепосочените изисквания, като например прехвърляне на отговорните полицейски служители на други длъжности, изключващи работата със задържани лица.

4) Дело "Стойков"

Властите са провели нова предварителна проверка, а през 2017 г. районният прокурор е отказал да образува наказателно производство. След това отдел във Върховната касационна прокуратура е разгледал преписката, също и по отношение на въпроса дали е изтекла давността. Няма предоставена скоростна информация.

Анализ: Комитетът неколккратно е подчертал необходимостта от провеждане на наказателно разследване [досъдебно производство] (а не просто предварителна проверка) във връзка с констатациите на Европейския съд, сочещи акт на изтезание. Ето защо е обезпокоително, че властите все още не са отговорили на поканата на Комитета и не са предоставили информация. Поради това изглежда необходимо отново да бъдат призовани настойчиво да проведат наказателно разследване на [досъдебно производство за] акта на изтезание в този случай.

5) Дела Полфрийман, Янчовичин и Рибчева и други

Правителството очаква информация от прокуратурата по делото *Полфрийман*. По делото *Янчовичин* на 3 юни 2021 г. главният прокурор е подал молба за възобновяване на наказателното производство, като иска отмяна на оправдателната присъда и ново разглеждане.

Анализ: Очаква се информация относно индивидуалните мерки, предприети или предвидени по делата *Полфрийман*, *Рибчева* и *други*, както и относно резултата от искането за възобновяване на наказателното производство по делото *Янчовичин*.

В. Информация за навременно преразглеждане на наказателни разследвания по дела, свързани с (предполагаеми) процесуални нарушения на членове 2 и/или 3 от Конвенцията

През 2018 г. Службата на правителствения агент и Прокуратурата създадоха процедура за преглед на разследванията след подадени жалби до Европейския съд, комуникирани на държавата за становище, или постановени решения, с които се установяват нарушения на член 2 или 3. Властите посочиха, че докладът на Прокуратурата за 2020 г. съдържа информация за доброто сътрудничество между участващите органи в рамките на тази процедура.

Анализ: Следва да се припомни, че продължаващото задължение по членове 2 и/или 3 за *служебно провеждане* на ефективно разследване на практика изисква от властите бързо и *ex officio* да преразгледат доказателствата по делото, за да избегнат настъпването на давност за по-нататъшните действия, и когато разследването продължава да бъде възможно, да го възобновят или продължат. Ето защо е положително, че от 2018 г. съществува официална процедура за преглед на разследванията, веднага след като Европейският съд комуникира на властите постъпилата жалба или постанови решение, с което установява такива нарушения.

II. ОБЩИ МЕРКИ⁴

A. ПОСЛЕДНО РАЗГЛЕЖДАНЕ ОТ КОМИТЕТА

На своето 1383-то заседание Комитетът, като отбеляза липсата на осезаем напредък по отношение на някои мерки, прие Междинна резолюция CM/ResDH(2020)198.

⁴ Властите предоставиха най-новата информация за общите мерки в допълнението си от 14 октомври 2021 г. към своя план за действие (DH-DD(2021)1035)

Що се отнася до наблюдението на случаите на насилие и събирането на данни в тази връзка, Комитетът е настоял на необходимостта: (i) да се създаде национална система за събиране на статистически данни за жалбите, наказателните производства и дисциплинарните и наказателните санкции, наложени след упражнено насилие, (ii) да се предостави точна информация за дисциплинарните и наказателните санкции, наложени във връзка с малтретиране, (iii) да се подкрепи по-интензивен мониторинг от страна на омбудсмана или от експертни неправителствени организации и (iv) да се предостави задълбочен анализ на приетите мерки, резултатите и оставащите предизвикателства в борбата с насилието в полицейските и пенитенциарните заведения.

Що се отнася до мерките, насочени към предотвратяване на малтретирането (нарушения на материалния аспект), Комитетът е настоял на необходимостта от: (i) подобряване на предоставянето на безплатна правна помощ при полицейско задържане; (ii) въвеждане на систематичен видеозапис на разпитите на заподозрени лица; (iii) подобряване на бързината, качеството и поверителността на медицинските прегледи и регистрирането на наранявания в местата за полицейско задържане и пенитенциарните заведения; (iv) въвеждане на автоматично уведомяване на прокуратурата за жалби за малтретиране, получени от полицията. Той също така насърчи властите да обмислят (v) въвеждането на автоматично уведомяване на прокуратурата за медицинските заключения, че лице, задържано от полицията, е било малтретирано.

Що се отнася до ефективността на разследванията, Комитетът настоятелно е призовал властите да: (i) да въведат съдебен контрол върху отказите на прокурорите да образуват досъдебно производство, както и мерки за избягване на прекомерното допълнително натоварване на съдилищата и прокурорите, и да представят оценка на възможния обхват и условията на това обжалване, (ii) да възложат предварителните проверки и разследванията на оплаквания за малтретиране на прокурори и следователи, които не са в работни отношения със служителите на правоприлагащите органи, чиито действия са били оспорени, (iii) да изменят незабавно наказателния кодекс, за да се предвиди изрично престъплението изтезание, придружено от адекватни, възпиращи наказания. Той също така е насърчил властите да (iv) обмислят необходимостта от криминализиране на изтръгването на признание от заподозрян, който все още не е бил привлечен като обвиняем на етапа на досъдебното производство, и да (v) изменят закона, така че да се предвиди временно отстраняване от длъжност на полицейски служители, официално обвинени в наказателно производство в малтретиране, заедно с гаранции срещу злоупотреба с временното отстраняване.

V. МЕРКИ ПО СЪЩЕСТВО

Властите посочват, че поради политическата нестабилност през 2021 г. е било трудно да се приемат реформи. Въпреки това през август 2021 г. служебното правителство прие Пътна карта за изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека ("Пътната карта от 2021 г."). През октомври 2021 г. то прие Национален план за възстановяване и устойчивост на Република България ("НПВУ"), представен на Европейската комисия на 15 октомври 2021 г., който съдържа и някои предложения, отнасящи се до групата "Великова". Основните приети или предвидени мерки са представени по-долу.

1) Случаи на малтретиране, мониторинг и статистика

а) Доклади за малтретиране

Що се отнася до пенитенциарните заведения, в доклада си от посещението през 2017 г. Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание ("КПИ") е отбелязал, че физическото малтретиране от страна на персонала на затворите изглежда много рядко. В доклада си за 2020 г. в качеството си на национален превантивен механизъм ("НПМ") омбудсманът е докладвала за увеличаване на броя на жалбите за малтретиране в пенитенциарните заведения в резултат на насилие сред затворниците или на действия на персонала на затвора.

Що се отнася до употребата на сила от страна на полицията, в доклада си от посещението през 2017 г.⁵ КПИ е установил, че лицата, задържани от полицията, все още са изложени на значителен риск от малтретиране. В становището си от октомври 2021 г.⁶ Българският хелзинкски комитет ("БХК") е посочил, че според проучване, проведено от тях в периода юни-октомври 2021 г. ("проучването от 2021 г.") сред 704 лица, настанени в пенитенциарни заведения⁷, запитани за преживяното от тях по време на полицейско задържане, около 35 % са съобщили за малтретиране от страна на полицията по време на арест или полицейско задържане.

В доклада си за 2020 г. омбудсманът се е позовала на кадри в медиите, показващи малтретиране и прекомерна употреба на сила от страна на полицията спрямо демонстранти и журналисти по време на антиправителствени протести през 2020 г. в София. В отговор на искането ѝ за извършване на задълбочено разследване тя е информирана, че Столичната дирекция на полицията е установила прекомерна употреба на сила от страна на полицейски служители и е изпратила преписката в прокуратурата. Както е видно от публично достъпните източници, българското Народно събрание е създадо временна комисия за разследване на насилието от страна на полицията по време на протестите и през септември 2021 г. е одобрило поверителен доклад⁸. Властите посочват, че Министерството на вътрешните работи ("МВР") е разпоредило задълбочено разследване на действията на полицията, което продължава.

б) Механизми за наблюдение

Мониторингът в МВР се осъществява от дирекциите „Инспекторат“ и "Човешки ресурси". При всеки случай на предполагаемо незаконно използване на сила специална *ad hoc* комисия докладва на министъра на вътрешните работи. В пътната карта от юли 2017 г. ("пътната карта за 2017 г.") и в пътната карта за 2021 г. се предвижда да се уреди автоматично изпращане на жалбите в прокуратурата. Властите посочват, че понастоящем, въпреки липсата на правило, което изрично да го предвижда, жалбите за упражнено насилие се изпращат автоматично на компетентния прокурор. БХК оспорва това твърдение, като твърди, че все още няма автоматично уведомяване.

През 2020 г. експертите на Омбудсмана са посетили 13 полицейски ареста и 17 пенитенциарни заведения (в които се настаняват затворници и лица, задържани под стража). През 2021 г. представители на БХК са провели интервюта с лишени от свобода в 17 затвора и затворнически общежития. Според БХК все още не е осигурен достъп на наблюдатели от гражданското общество до полицейските места за задържане.

в) Статистика

Както в пътните карти за 2017 г., така и в тези за 2021 г. се предвижда приемането на подробни правила за събиране на данни относно жалби за малтретиране и резултатите от тяхното разглеждане.

Що се отнася до полицията, през 2018 г. в дирекция "Инспекторат" на МВР са постъпили 40 жалби за малтретиране; 11 са изпратени в прокуратурата, а две са счестени от самия инспекторат за частично основателни. За периода от 1 януари 2018 г. до 31 май 2019 г. дирекция "Човешки ресурси" на МВР е получила 224 жалби; 11 от тях са довели до дисциплинарни производства. През 2019 г. в МВР са регистрирани 308 жалби; 16 са довели до дисциплинарни производства, от които седем са изпратени на прокурор. През 2020 г. регистрираните жалби в МВР са 237; 8 са признати за основателни.

През 2020 г. 255 преписки, разгледани от прокуратурата, се отнасят до евентуално малтретиране от страна на полицейски служители (259 през 2019 г. и 200 през 2018 г.). Новите преписки са били 210 (228 през 2019 г. и 164 през 2018 г.). Имало е 98 висящи наказателни разследвания (130 през

⁵ Виж СРТ/Inf (2018)15

⁶ Българският хелзинкски комитет ("БХК") представи становище относно общите мерки на 19 октомври 2021 г. (DH-DD(2021)1119). Властите посочиха, че ще отговорят на това съобщение своевременно, след сериозно обмисляне и консултации с заинтересованата страна.

⁷ Уточнява се, че проучването обхваща осъдени затворници, чието досъдебно производство е започнало след 1 юли 2019 г.

⁸ Вижте <https://www.parliament.bg/bg/news/ID/5321>. Вж. също годишния доклад на БХК за 2020 г.

2019 г. и 101 през 2018 г.); новообразуваните наказателни разследвания са били 19 (51 през 2019 г. и 57 през 2018 г.). Прокуратурата е внесла в съда три обвинителни акта или предложения за замяна на наказателната отговорност на полицейски служители, обвинени в малтретиране, с административно наказание (четири през 2019 г. и две през 2018 г.); 30 разследвания са били приключени (30 през 2019 г. и 20 през 2018 г.), а 14 са били спрени (12 през 2019 г. и 13 през 2018 г.). Едно лице е било осъдено с окончателно решение (0 през 2019 г. и 1 през 2018 г.).⁹

Що се отнася до пенитенциарните заведения, през 2020 г. е имало 567 случая на травматични увреждания (614 през 2019 г.); 181 са били причинени поради използване на физическа сила или помощни мерки от персонала на пенитенциарното заведение и са били докладвани на прокуратурата (185 през 2019 г.); останалите са се дължали предимно на насилие между затворници. Не е предоставена конкретна информация за броя на жалбите относно малтретиране, подадени от затворници.

През 2020 г. 85 преписки, разгледани от прокуратурата, са се отнасяли до евентуално насилие в пенитенциарните заведения (78 през 2019 г. и 69 през 2018 г.). Новообразуваните преписки са 76 (73 през 2019 г. и 56 през 2018 г.). Имало е 18 висящи разследвания (13 през 2019 г. и 8 през 2018 г.); новообразуваните разследвания са били 7 (10 през 201 г. и 5 през 2018 г.).

Анализ: На първо място следва да се отбележи, че властите са извършили важни реформи, като например промяната на правната рамка за използване на сила. Въпреки това продължаващите случаи на малтретиране в полицейските арести и пенитенциарните заведения накараха КПИ да приеме публична декларация през март 2015 г. В доклада от посещението през 2017 г. КПИ отбеляза само ограничен напредък. Освен това в последните доклади на омбудсмана и на наблюдателите от гражданското общество все още се посочват случаи на малтретиране.

Що се отнася до физическото малтретиране в пенитенциарните заведения, в доклада си от 2017 г. КПИ е отбелязал, че подобни инциденти изглеждат много редки. Въпреки това броят на случаите, разгледани от прокуратурата, се е увеличил през последните три години. Вярно е, че пенитенциарните заведения докладват автоматично регистрираните наранявания на прокуратурата, което би могло да обясни увеличението. При все това омбудсманът също докладва през 2020 г. за увеличаване на броя на подобни жалби в нейната институция. Поради това би било необходимо да бъдат предоставени оценката на властите относно причините за наблюдаваното увеличение на докладваните случаи на малтретиране и актуализирани статистически данни за жалбите относно използването на сила в пенитенциарните заведения.

Що се отнася до полицейското задържане, констатациите в доклада на омбудсмана за 2020 г. и комуникацията на БХК от октомври 2021 г. изглежда сочат, че задържаните лица все още са изложени на значителен риск от малтретиране (риск, идентифициран от КПИ през 2017 г.). Това поставя под съмнение ефективността на политиката на властите за нулева толерантност по отношение на малтретирането (по-специално що се отнася до полицията) и нейното правилно прилагане.

С оглед на гореизложеното изглежда необходимо да се повтори призивът към властите:

i) да представят задълбочен анализ на предприетите до момента мерки за намаляване и изкореняване на риска от малтретиране по време на арест и полицейско задържане, резултатите от тези мерки и оставащите предизвикателства, свързани с борбата с насилието от страна на полицията;

ii) да въведат национална система за събиране на статистически данни за жалбите, разследванията и дисциплинарните и наказателните санкции, свързани с малтретиране, както е препоръчано от КПИ;¹⁰

iii) да предоставят ясна информация (на Комитета и на обществеността) за естеството на дисциплинарните и наказателните санкции, наложени във връзка с установено малтретиране;

iv) да подкрепят по-интензивен мониторинг от страна на омбудсмана и експертни НПО.

Освен това властите следва да предоставят конкретна информация за резултата от всяко разследване или проверка по докладваните случаи на насилие и прекомерна употреба на сила

⁹ Вж. доклада на прокуратурата за дейността ѝ през 2020 г.

¹⁰ Виж СРТ/Inf (2018)15, § 25

от страна на полицията по време на протестите през 2020 г., както и за наложените санкции и всякакви други предприети мерки.

2) Мерки, насочени към предотвратяване на насилие към задържаните лица

а) Правна рамка, уреждаща използването на сила

През 2012 г. употребата на сила от полицията беше ограничена до ситуации, в които тя е "абсолютно необходима". През 2017 г. тестът за "абсолютна необходимост" беше въведен и по отношение на употребата на сила от надзорния състав на пенитенциарните заведения, а през 2019 г. министърът на правосъдието издаде задължителна инструкция. Освен това в пътната карта за 2021 г. се предвижда да се създаде специален престъпен състав за изтезанието и да се конкретизира престъплението изтръгване на признание от заподозрян, който все още не е бил привлечен като обвиняем на етапа на досъдебното производство.

б) Процесуални гаранции при полицейско задържане

Вътрешното законодателство предвижда основни гаранции за лицата, задържани от полицията за максимум 24 часа:

- задържаните лица имат право на достъп до адвокат от самото начало на задържането, но задържаните от полицията лица нямат официален статут на заподозрени, което означава, че правната помощ не е задължителна и "разузнавателна беседа" може да се проведе в отсъствието на адвокат, дори ако е поискана правна помощ¹¹. От 2019 г. член 72 § 5 от Закона за Министерството на вътрешните работи изисква задържаните лица да бъдат информирани за правото им на правна помощ и за правото им да запазят мълчание, както и за последиците от отказа от тези права. Адвокатските съвети публикуваха инструкции, уеднаквяващи процедурите за назначаване на служебни адвокати. Пътната карта от 2021 г. предвижда изменения на Инструкция 8121з-78 от 2015 г. ("Инструкцията от 2015 г.") относно процедурата по задържане, за да се засилят гаранциите за достъп до адвокат в началото на полицейското задържане.

В доклада от посещението през 2017 г. КПИ отбеляза, че помощ от адвокат се предоставя в най-добрия случай в края на полицейското задържане, обикновено след като лицето е било разпитано. В становището си от октомври 2021 г. властите заявяват, че според МВР не е имало откази при направено искане за служебен адвокат и че в един случай полицейски служител е бил дисциплинарно санкциониран за това, че не е повикал адвокат при поискване. В доклада си за НГПМ за 2020 г. омбудсманът е посочила, че експертите на НГПМ са установили, че на две лица, арестувани в контекста на антиправителствени протести, не е бил предоставен достъп до адвокат от самото начало на задържането им. В две полицейски помещения за задържане не са били изложени актуализирани списъци на дежурните адвокати, което по-късно е било коригирано след препоръката на омбудсмана. БЖК е посочил, че според тяхно проучване от 2021 г. 64 % от интервюираните осъдени, които са били задържани в полицията, не са имали достъп до адвокат по време на полицейското задържане, а други 22 % са успели да се свържат с адвокат в края на полицейското задържане.

В становището си за 2019 г.¹², БЖК представи статистически данни, според които през 2018 г. само 49 от 40 983 лица, задържани от полицията, са се възползвали от безплатна правна помощ, докато през първите пет месеца на 2019 г. това са 25 от 25 960 задържани лица. През октомври 2021 г. органите предоставиха информация, според която през 2020 г. 30 лица, задържани от полицията, са се възползвали от безплатна правна помощ.

- що се отнася до достъпа до лекар и съобщаването за наранявания, Инструкцията от 2015 г. предвижда, че задържаното лице може да бъде прегледано от лекар по негово искане или когато здравословното му състояние го изисква. В случай на подозрение за незаконна употреба на сила полицейският служител, придружаващ задържаното лице, трябва да докладва на своя началник. Прегледът е поверителен, освен ако лекарят не поиска друго. Властите заявяват, че

¹¹ Решение № 273 на Върховния касационен съд от 10 април 2019 г. по наказателно дело №. 800/2000.

¹² Вж. становището на БЖК от 30 юли 2019 г., както и отговора на властите от 6 август 2019 г. ([DH-DD\(2019\)854](#)).

Инструкцията от 2015 г. ще бъде преразгледана и евентуално изменена с цел подобряване на бързината, качеството и поверителността на медицинските прегледи.

В доклада от посещението през 2017 г. КПИ е отбелязал, че достъпът до лекар като цяло е осигурен, но по начин, изключващ медицинската тайна, с повърхностен преглед, лошо записване и липса на механизъм за докладване. В доклада на омбудсмана като НПМ за 2020 г. не се споменават оплаквания на задържани лица в полицейски помещения относно отказ на достъп до лекар. В него се посочва, че в едно полицейско управление медицинският преглед е приключил със заключение, че лицето е било физически нападнато, но в документацията по задържането е посочено, че то е било задържано в добро здравословно състояние.

Лицата, освободени след полицейско задържане (след 24 часа), могат да посетят лекар по свой избор и да получат свидетелство за евентуалните наранявания; лицата, чието задържане продължава повече от 24 часа, подлежат на медицински преглед при прехвърлянето им в пенитенциарно заведение и задължително докладване след регистриране на нараняване (вж. по-долу).

- що се отнася до средствата за правна защита във връзка с незаконно полицейско задържане, от много години е възможно да се обжалва полицейското задържане пред националните съдилища, а от 1 януари 2019 г. жалбите трябва да се разглеждат незабавно. Някои съдилища постановяват, че неспазването на правото на достъп до адвокат прави полицейското задържане незаконно, докато други считат, че такова неспазване няма отношение към законността на заповедта за задържане. Властите твърдят, че съдебният контрол има положително въздействие върху полицейската дейност, тъй като обхваща, наред с другото, въпроси за пропорционалността на задържането, както и дали задържаните лица са били информирани за своите права.

с) Процедурни гаранции в пенитенциарните заведения

Вътрешното законодателство позволява на задържаните лица да поискат съдебномедицинска експертиза и задължава медицинските специалисти да информират директно прокуратурата за всички установени наранявания. В доклада от посещението си през 2017 г. КПИ е отбелязал, че медицинските прегледи при постъпване в пенитенциарните заведения все още са повърхностни и не са поверителни, записването е повърхностно и често не се съобщава за наранявания. БХК е направил подобни заключения и е заявил, че проучването от 2021 г. е показало, че 15% от респондентите са били прегледани от лекар в пенитенциарното заведение в рамките на един или няколко дни след преместването им.

Анализ

Що се отнася до правната рамка, властите следва да бъдат приканени бързо да приключат работата си, предвидена в пътната карта от август 2021 г., за да се въведе без по-нататъшно забавяне престъпен състав на изтезание, придружен с адекватни, възпиращи наказания, и да се обмисли необходимостта от криминализиране на изтръгването на признание от заподозрян, който все още не е бил привлечен като обвиняем на етапа на досъдебното производство.

Що се отнася до гаранциите срещу малтретиране, докладите на експертите и на гражданското общество сочат, че безплатната правна помощ невини е на разположение или се бави и че е необходимо да се подобрят бързината, качеството и поверителността на медицинските прегледи и регистрирането на нараняванията при задържане от полицията и в пенитенциарните заведения. Ето защо е положително, че властите обмислят нормативни изменения за засилване на гаранциите за достъп до адвокат в началото на полицейското задържане и за подобряване на медицинските прегледи. Допълнителна информация относно конкретни предложения следва да бъде предоставена своевременно.

Във връзка с това изглежда необходимо да се повтори призивът към властите ¹³:

и) да гарантират, че лицата, задържани от полицията, имат бърз и ефективен достъп до адвокат, включително безплатна правна помощ, и че желанието на задържаното лице да бъде разпитано

¹³ Вж. също препоръките на СРТ в СРТ/Inf (2018)15, §§ 27,28,32, 34, 35, 93 и 94.

в присъствието на адвокат се зачита, освен в надлежно обосновани ситуации;

ii) да гарантират, че записването на нараняванията в полицейските арести и пенитенциарните заведения се извършва правилно;

iii) да въведат систематично видеозаписване на разпитите на заподозрените;

iv) да предвидят ясни правила за автоматично уведомяване на прокуратурата за жалби за малтретиране, получени от полицията;

v) да обмислят възможността за автоматично уведомяване на прокуратурата за медицинските констатации за признаци на малтретиране на лице, задържано от полицията.

2) Мерки, насочени към подобряване на ефективността на разследванията и дисциплинарните мерки

а) Възможност за идентифициране на полицейски служители

От 2019 г. полицейските служители, участващи в специални операции, чиято самоличност трябва да се пази в тайна, са задължени да показват идентификационни номера (вж. Финална резолюция CM/ResDH(2019)236).

б) Гаранции за независимост и ефективност на предварителните проверки и разследването

Предварителната проверка (етап преди започването на разследването) може да се извърши от прокурор или от полицейски служител. Понастоящем предварителните проверки и наказателните разследвания, отнасящи се до служители на правоприлагащите органи, се наблюдават от местните прокурори по същия начин, както всяко друго разследване.

В пътната карта от 2017 г. се предвижда разследването на твърдения за малтретиране да се извършва от специализирани прокурори и следователи, които нямат ежедневни работни отношения с представители на правоприлагащите органи.

През юни 2020 г. главният прокурор направи предложения, насочени към прехвърляне на разследванията на престъпления, извършени от полицаи, към военните прокурори.

В пътната карта за 2021 г. се предвижда до октомври 2022 г. да бъдат изготвени законодателни предложения относно началото на наказателния процес и необходимостта от въвеждане на съдебен контрол върху постановленията за отказ за образуване на досъдебно производство или за премахване на предварителните проверки. Националният план за възстановяване и устойчивост съдържа и мерки, които предвиждат въвеждане на съдебен контрол върху прокурорските отказ за образуване на досъдебно производство и определя като краен срок четвъртото тримесечие на 2022 г. Министърът на правосъдието е разпоредил създаването на работна група, натоварена да изготви необходимите изменения.

в) Дисциплинарни мерки

Нарушенията на Етичния кодекс на държавните служители в МВР представляват дисциплинарни нарушения и могат да доведат до уволнение на служителя. Неспазването на процесуалните гаранции срещу малтретиране при полицейско задържане също представлява дисциплинарно нарушение. Възможно е временно отстраняване от длъжност по време на наказателно или дисциплинарно производство, ако има вероятност полицейският служител да възпрепятства разследването. През май 2018 г. Конституционният съд обяви за противоконституционна разпоредба, която изисква автоматично отстраняване от длъжност на полицейски служители, които са обвинени в извършване на престъпление и успоредно с това са обект на дисциплинарно производство.

г) Публичност или участие на пострадалите във вътрешни разследвания на МВР

Не е предоставена конкретна информация по този въпрос, повдигнат, наред с другото, от неотдавнашното решение по делото *Рибчева*.

4) Гражданска отговорност за действията на правоприлагащите органи (нарушения на

член 13)

Обезщетение за незаконосъобразни административни действия може да бъде получено от държавата по реда на Закона за отговорността на държавата или, ако действията са от наказателноправен характер, може да се търси обезщетение съгласно общите правила за гражданска отговорност.

Анализ: Що се отнася до въпроса за разширяване на обхвата на съдебния контрол върху постановлението за отказ да се образува досъдебно производство, положително е, че властите изразиха готовност да работят по такава мярка до края на 2022 г. в отговор на междинна резолюция CM/ResDH(2020)198 на Комитета и предишните решения в тази група и в групата С.З./Колеви, които засягат по-общи въпроси за ефективността на наказателните разследвания като цяло. Макар че тази реформа е от голямо значение за изпълнението на групата "Великова", с цел съгласуваност се предлага нейното разглеждане да продължи в групата "С.З. и Колеви".

Що се отнася до независимостта на разследванията и предварителните проверки, изглежда все още е необходимо властите да възложат разследванията и предварителните проверки по твърдения за малтретиране на прокурори и следователи, които не са в работни отношения със служителите на правоприлагащите органи, чиито действия са били оспорени. Що се отнася по-специално до разследването срещу служители в пенитенциарни заведения, предварителните проверки не следва да се възлагат на полицейски служител, чието работно място е в съответния затвор. Властите трябва също така да предоставят информация за последващите действия, предприети по предложенията на главния прокурор, или за всички алтернативни предложения, както и да предоставят своя анализ за това как те отговарят на съответните изисквания на членове 3 и 6 от Конвенцията, включително за това как гарантират независимостта на предварителните проверки, които могат да бъдат извършвани от полицейски служители.

Що се отнася до необходимостта да се предотврати неефективността на разследванията, свързана с лошото качество на медицинските прегледи (недостатък, установен в неотдавнашното решение по делото *Полфрийман*), необходимо е властите да преценят дали са необходими допълнителни мерки, за да се гарантира, че задържаните лица се прегледват от лекари, които имат както формална, така и фактическа независимост, а също и подходяща експертиза.

Що се отнася до необходимостта да се предотврати нееефективността на разследванията поради това, че съдът не е приложил правилно критерия за абсолютна необходимост от употреба на сила (недостатък, установен в неотдавнашното дело *Янчовичин*), необходимо е властите да преценят дали са необходими допълнителни мерки, за да се гарантира, че съдилищата прилагат предвидения във вътрешното право критерий за абсолютна необходимост от употреба на сила по начин, съвместим с изискванията на Конвенцията, за да се предотвратят недостатъци, подобни на установените неотдавна в делото *Янчовичин*.

Що се отнася до дисциплинарните мерки, съгласно установената съдебна практика на Европейския съд, когато държавните служители са обвинени в престъпления, свързани с малтретиране, те следва да бъдат временно отстранени от длъжност и след това уволнени, ако бъдат осъдени. Поради това властите могат да бъдат приканени да посочат как са гарантирали или възнамеряват да гарантират, че служителите на правоприлагащите органи, които са обвинени в престъпления, свързани с малтретиране, се отстраняват от длъжност по време на разследването или съдебния процес и се уволняват, ако бъдат осъдени, в съответствие с установената практика на Европейския съд по този въпрос. Те могат също така да бъдат насърчени отново да предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че полицейските служители, обвинени в малтретиране, могат да бъдат временно отстранявани от длъжност не само в случаите, когато съществува риск те да възпрепятстват разследването, но и на основания, свързани със сериозността на обвиненията срещу тях, заедно с гаранции срещу злоупотреба с временното отстраняване; и да посочат дали служителите на пенитенциарните заведения могат да бъдат временно отстранявани от длъжност, ако са обвинени в малтретиране.

Що се отнася до публичността и участието на пострадалите или техните роднини във вътрешните проверки на МВР, решението по делото *Рибчева и други* показва, че вътрешните проверки на Министерството на вътрешните работи могат, в зависимост от обстоятелствата, да отговарят на

изискването за независимост. Въпреки това, за да бъдат тези проверки ефективно средство за изпълнение на т.нар. допълнително задължение за разследване, ако фактите не попадат в обхвата на наказателното право, трябва да има достатъчно оповестяване на резултатите на засегнатите лица и някаква форма на обществен контрол. Поради това властите следва да представят своята оценка за необходимостта от изменения на правилата за класифициране на информацията или промени в практиките, приложими към тези вътрешни разследвания, за да могат пострадалите или техните роднини, в обосновани ситуации, да получат достатъчна и навременна информация за резултатите от тях.